

Kraków, 27.03.2025 r.

Dr hab. inż. arch. Rafał Blazy, prof. PK
Katedra Planowania Przestrzennego,
Projektowania Urbanistycznego i Ruralistycznego
Wydział Architektury
Politechnika Krakowska im. Tadeusza Kościuszki

RECENZJA ROZPRAWY DOKTORSKIEJ

mgr inż. arch. Heleny SZEWIOLI

pt. „Miasto przyjazne dzieciom. Zasady i sposoby kształtowania przestrzeni miejskiej
z uwzględnieniem potrzeb, perspektywy i roli dzieci”
wykonanej na Wydziale Architektury Politechniki Śląskiej w Gliwicach
pod kierunkiem dr hab. inż. arch. Krzysztofa KAFKI, prof. PŚ

Podstawa opracowania

Podstawą formalną niniejszego opracowania jest:

- Uchwała Rady Dyscypliny Architektura i Urbanistyka Wydziału Architektury Politechniki Śląskiej z dnia 20 stycznia 2025 r. i pismo Przewodniczącej Rady Dyscypliny Architektura i Urbanistyka Politechniki Śląskiej dr hab. inż. arch. Aliny Pancewicz, prof. PŚ.
- Art.190.ust. 3 ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (j.t. Dz.U. z 2024 r. z poz. 1571)

Podstawę merytoryczną stanowi przedłożona rozprawa doktorska w formie pisemnej Pani mgr inż. arch. Heleny Szewioli pt. „Miasto przyjazne dzieciom. Zasady i sposoby kształtowania przestrzeni miejskiej z uwzględnieniem potrzeb, perspektywy i roli dzieci.”

Ocena rozprawy doktorskiej

1. Przedmiot oceny

Przedmiotem recenzji jest rozprawa doktorska mgr inż. arch. Heleny Szewioli pt. „Miasto przyjazne dzieciom. Zasady i sposoby kształtowania przestrzeni miejskiej z uwzględnieniem potrzeb, perspektywy i roli dzieci”. Promotorem pracy jest dr hab. inż. arch. Krzysztof Kafka, prof.PŚ. Praca została przygotowana na Wydziale Architektury Politechniki Śląskiej w Gliwicach.

2. Uwagi ogólne

Autorka podejmuje w pracy niezwykle istotny i aktualny temat kształtowania przestrzeni miejskich z uwzględnieniem potrzeb, perspektywy i roli dzieci. Praca adresowana do planistów

przestrzennych, urbanistów i architektów, ma na celu identyfikację potrzeb dzieci w przestrzeni miejskiej oraz wskazanie zakresów, w jakich te potrzeby powinny wpływać na procesy planowania i projektowania. Już we wstępie Doktorantka przekonująco argumentuje znaczenie podjętego tematu. Podkreśla, że miasta stają się coraz bardziej zurbanizowane, a prognozy demograficzne wskazują na wzrost liczby dzieci mieszkających w miastach. W związku z tym uważa, że konieczne jest skupienie uwagi na kreowaniu przestrzeni, która będzie odpowiadała na potrzeby wszystkich użytkowników, w tym dzieci. Autorka podkreśla, że potrzeby dzieci są często marginalizowane lub traktowane powierzchownie w dokumentach strategicznych i planistycznych. Zwraca uwagę na to, że perspektywa dzieci jest niezwykle wartościowa i wnosi unikalne spostrzeżenia, które mogą przyczynić się do poprawy jakości przestrzeni miejskiej bez ograniczania udogodnień dla innych grup jej użytkowników.

3. Uwagi szczegółowe

• Konstrukcja pracy

Przedstawiona do recenzji rozprawa doktorska liczy 319 stron, w tym 292 strony numerowane oraz 27 stron nienumerowanych. Zawiera łącznie 11 tabel, 98 rysunków oraz bogatą bazę źródłową obejmującą 435 pozycji bibliograficznych. Rozprawa składa się z siedmiu części merytorycznych, oraz trzech części uzupełniających. Części merytoryczne pracy to: 1. Wprowadzenie. 2. Interdyscyplinarne powiązania problemu badawczego. 3. Interpretacja potrzeb, perspektywy i roli dziecka w przestrzeni miejskiej. 4. Postrzeganie potrzeb, perspektywy i roli dziecka w mieście w kontekście wybranych idei miejskich. 5. Charakterystyka potrzeb, perspektywy i roli dziecka w przestrzeni miejskiej. 6. Partycypacja dzieci. 7. Wnioski. Uzupełnieniem tej części pracy jest: bibliografia, spis rysunków, spis tabel, oraz streszczenia w języku polskim i angielskim. Natomiast merytorycznym uzupełnieniem jest aneks obejmujący 27 nienumerowanych stron na których zawarto wyniki przeprowadzonych przez autorkę dysertacji - warsztatów, ankietyzacji (t.j. 753 wyniki ankiet w postaci tabelarycznej) i wywiadów. Układ całości jest logiczny i pozwala na kompleksowe przedstawienie i zapoznanie się z problematyką badawczą.

• Cel i teza pracy

Celem głównym rozprawy jest identyfikacja potrzeb, roli i perspektywy dzieci w mieście oraz wskazanie zakresów, w jakich powinny one wpływać na cele planowania i projektowania przestrzeni miejskich. Autorka definiuje także cele szczegółowe, takie jak:

- zbadanie zapisów dokumentów kierunkowych i strategicznych pod kątem uwzględnienia potrzeb, perspektywy i roli dziecka w przestrzeni miejskiej,
- zdefiniowanie odmiennych potrzeb dzieci względem przestrzeni miejskiej,
- zdefiniowanie odmiennej perspektywy dziecka względem przestrzeni miejskiej,
- zdefiniowanie odmiennej roli dziecka w kształtowaniu przestrzeni miejskiej.
- zidentyfikowanie rodzajów przestrzeni miejskich, z których korzystają dzieci,
- wskazanie przestrzeni miejskich, z których korzystają dzieci oraz sposobów tego korzystania,
- wskazanie obszarów, w których dzieci postrzegają i korzystają z przestrzeni miejskiej inaczej niż dorośli,
- określenie cech i rodzajów elementów przestrzeni miejskiej, które powodują, że spełnia ona kryteria przestrzeni *child friendly*,

- zdefiniowanie obszarów oraz zakresów udziału dzieci jako odrębnej grupy użytkowników w procesach projektowania urbanistycznego oraz planowania przestrzennego,
- wskazanie metod, technik i narzędzi, które pozwolą na włączenie dzieci w kształtowanie przestrzeni miejskich.

Doktorantka stawia główną tezę dysertacji (s. 33): „Uwzględnienie potrzeb, perspektywy i roli dzieci jako odrębnej grupy użytkowników w procesie projektowania i planowania przestrzeni miejskich ma pozytywny wpływ na zaspokajanie potrzeb wszystkich grup użytkowników i poprawę jakości przestrzeni miejskiej.” Następnie proponuje trzy tezy pomocnicze:

1. Przestrzeń miejska i jej elementy powinny być zaprojektowane i zaplanowane z uwzględnieniem konkretnych potrzeb dzieci, jeżeli zakłada się, że dzieci mają z niej korzystać w pełnym zakresie.
2. Ze względu na różnice fizyczne (wzrost, sprawność) i psychiczne (dojrzałość, zakres umiejętności, stadium rozwoju mózgu) dzieci postrzegają przestrzeń miejską z innej perspektywy niż osoby dorosłe, co oznacza, że korzystają z niej również w inny sposób.
3. Przestrzeń może być przyjazna dla dzieci tylko wtedy, kiedy rola dziecka nie jest ograniczona do biernego użytkowania, lecz obejmuje także wpływ na jej kształtowanie.”

Doktorantka formułuje także zestaw pytań badawczych:

- „W jaki sposób dzieci korzystają z przestrzeni miejskich? Jakie to są przestrzenie?
- Jak można wspierać i umożliwiać różne aktywności dzieci w przestrzeniach miejskich? -- Jakie są główne potrzeby dzieci względem przestrzeni miejskich i jak różnią się one od potrzeb dorosłych użytkowników?
- Jakie cechy przestrzeni miejskich sprawiają, że są one przyjazne dzieciom i jednocześnie korzystne dla innych użytkowników?
- W jaki sposób można włączyć dzieci w kształtowanie przestrzeni miejskiej?
- Czy istniejące procesy i procedury planistyczne w Polsce pozwalają na włączenie dzieci w kształtowanie przestrzeni?
- Jakie korzyści wynikają z włączania dzieci w procesy planowania przestrzeni miejskich ? - Dlaczego dzieci nie są uwzględniane w partycypacji ?”

• **Metoda pracy**

Cały proces badawczy został poprawnie skonstruowany. Autorka zastosowała metodę mieszaną, łączącą metody badawcze stosowane w urbanistyce, architekturze i naukach społecznych. Wykorzystano analizę dokumentów, literatury przedmiotu, studia przypadków oraz badania empiryczne. Szczególnie cenne jest zastosowanie autorskich narzędzi badawczych, takich jak warsztaty, ankiety i wywiady z dziećmi. W badania zaangażowano ponad 1000 dzieci, których opinie i obserwacje miały bezpośredni wpływ na treść rozprawy.

• **Język i czytelność wywodu**

Praca jest napisana poprawnym językiem naukowym, a ilość popełnionych błędów jest przy tak rozległej pracy niewielka. Recenzent wskazuje jednak kilka błędów językowych i stylistycznych:

s. 13: „Uznano je za wartościowe i warte poddania weryfikacji i refleksji.” – powtórzenie, lepsza forma: „Uznano je za wartościowe i godne weryfikacji.”

s. 30: „Ta metoda umożliwia nie tylko na formułowanie wniosków...” – niepoprawna składnia, powinno być: „Ta metoda umożliwia nie tylko formułowanie wniosków...”.

s. 63: „Myślą przewodnią Karty miało być...” – poprawniej: „Myślą przewodnią Karty była...”

s.116: „Dzieci mają unikalną zdolność do szczerego i realistycznego przedstawiania swoich opinii i potrzeb, nieobarczonych normami społecznymi i stereotypami, które często wpływają na zachowanie dorosłych” – zdanie zbyt długie i skomplikowane, warto podzielić na dwa.

s. 255: „Publiczne dyskusje powinny poszerzone do formy warsztatów....” - błąd stylistyczny

s. 258: „Projektowanie i planowanie przestrzeni z uwzględnieniem perspektywy i potrzeb dzieci wymaga adaptacji, które odpowiadają ich wyjątkowym cechom, a przy tym wspierają samodzielność i integrację społeczną” – powtórzenie słowa „przestrzeni”, można skrócić zdanie dla większej klarowności.

s. 289: „Autorka argumentuje, że nowoczesne miasta powinny mieć wzgląd na potrzeby wszystkich użytkowników, w tym dzieci, których żyje w miastach coraz więcej” – „których żyje” to niepoprawna konstrukcja, poprawnie: „których liczba w miastach stale rośnie”.

Jest również kilka błędów o charakterze logicznym.

s.56: „Twórcy tacy jak Matisse czy Picasso z biegiem swojej kariery coraz bardziej upraszczali swój styl, choć oczywiście przyczyny tego zjawiska były złożone. Podkreśla to jednak zjawisko, które da się zauważyć do dnia dzisiejszego i przejawia się w wielu dziedzinach.” Jakie zjawisko autorka ma na myśli?

s.65: „W pierwszej połowie XX wieku trudno mówić o faktycznym rozpoznaniu potrzeb jakichkolwiek uczestników, jako że partycypacja nie była wtedy praktykowana. Uwzględnienie jakichkolwiek potrzeb użytkowników zależało tylko i wyłącznie od woli projektanta.” Druga część zdania nie jest prawdziwa i stanowi nadmierne uproszczenie.

s.189: „Liczy się potencjał zabawy, który zależny jest tylko i wyłącznie od potrzeb i upodobań danego dziecka”. Wydaje się, że potencjał zabawy nie zależy „tylko i wyłącznie” od upodobań dziecka, a jest w perspektywie pracy naukowej bardziej wymiernym czynnikiem.

Zaleca się dopracowanie tych fragmentów w przyszłych publikacjach.

• Ilustracje

W pracy zamieszczono 98 rysunków. W spisie rysunków brak numeracji rysunków od rysunku 86 do rysunku 90. Ponadto w podpisach kilku rysunków pojawiają się niezręczności językowe np. Rysunek 98. Płot z ręcznymi malunkami, czy Rysunek 27. Tabela przedstawiająca rozkład czasu wolnego dzieci, autorka: Helena Szewiola, źródło: opracowanie własne na podstawie National Kids Survey (rysunek czy tabela ?).

• Tabele

W pracy zamieszczono łącznie 11 tabel. W tytułach tabel niewłaściwe jest powtarzanie słowa tabela, w kilku przypadkach w tytułach są także błędy językowe np. Tabela 3 Tabela przedstawiająca zachowania przestrzenne dzieci w odniesieniu do etapów poznawczych, autorka: Helena Szewiola, źródło: opracowanie własne na podstawie etapów rozwoju dziecka stworzonego przez Jeana Piageta. W Tabeli 27 przy określaniu czasu spędzanego przez dzieci na zewnątrz, podawanego w godzinach użyto słowa „wcale” poprawniej byłoby 0 godzin. Nie przekonujący jest powód zamieszczenia na stronie 146 nie wypełnionej Tabeli 5, która jest umieszczona ponownie, ale już wypełniona na stronie 192 jako Tabela 9.

- **Bibliografia**

Bibliografia zawiera 490 pozycji. Wśród zamieszczonych w pracy pozycji bibliograficznych zdarza się umieszczenie jednej pozycji pod kilkoma numerami np. pozycji Aneks 1 – Wyniki ankiet przeprowadzonych z dziećmi gliwickich szkół podstawowych na temat przestrzeni miejskiej, przypisano numery: 240, 243, 260, 322, 340, 355, 360, 374, 390, 408, 428, 464. Niezręcznością jest umieszczenie w bibliografii, części pracy, jaką niewątpliwie jest Aneks. Recenzent sugeruje alfabetyczne ułożenie bibliografii co uczyniłoby ją przejrzystą w odbiorze. Odnosi się wrażenie, że bibliografia stosowana jest jak przypisy.

- **Przypisy**

Brak przypisów. Ich zastosowanie pozwoliłoby na uściślenie zawartych w pracy informacji i ułatwiłoby zrozumienie treści oraz rozszerzyłoby omawianą problematykę.

- **Struktura pracy i omówienie poszczególnych rozdziałów**

Rozprawa składa się z siedmiu części, bibliografii oraz spisu rysunków, spisu tabel, streszczenia w języku polskim i angielskim oraz aneksu. Układ jest logiczny i pozwala na kompleksowe przedstawienie problematyki. Zdaniem recenzenta, Wprowadzenie nie powinno być oznaczone w spisie treści jako rozdział 1., podobnie Wnioski jako rozdział 7, są one bowiem częściami pracy, a nie jej rozdziałami.

Część pierwsza pracy stanowi wprowadzenie do tematu. Autorka uzasadnia wybór tematu, wskazując na rosnące znaczenie uwzględniania dzieci w procesach urbanistycznych. Przedstawia analizę stanu wiedzy oraz dynamiczny rozwój koncepcji miasta przyjaznego dzieciom. Definiuje kluczowe pojęcia, formułuje tezy oraz określa metody badawcze. Autorka formułuje tezę główną oraz tezy pomocnicze, które stanowią podstawę dla dalszych rozważań (s.33), a także pytania badawcze. Zaproponowane przez autorkę w dysertacji trzy tezy pomocnicze nie odnoszą się do tezy głównej, a bardziej odnoszą się do opisu wpływu przestrzeni na odbiór jej przez dzieci (teza pomocnicza 2 i 3). Z kolei teza pomocnicza 1 ma charakter postulatywny w pierwszej części z kolei w drugiej jest stwierdzeniem faktu oczywistego. Trzeba też dodać, że niestety autorka w niniejszej pracy nie dowodzi badaniami podstawowej tezy, a jedynie powołuje się na pozycje bibliograficzne, które potwierdzają jej słuszność. Pewne jednak odniesienie do tezy znajdujemy w tym zakresie na stronach 149-152 opisujących „przestrzenie wspierające relacje międzypokoleniowe”. Nie wszystkie wymienione przez autorkę cele szczegółowe jak np. „identyfikacja potrzeb dzieci” (cel główny i cel 2) zostały uwzględnione w pracy, aczkolwiek trzeba przyznać, że mają one odzwierciedlenie w budowie pracy (rozdział 3. Interpretacja potrzeb, perspektywy i roli dziecka w przestrzeni miejskiej). Z kolei „wpływ na cele planowania i projektowania przestrzeni miejskich” jest określony pośrednio w rozdziale 5.3. „Wybrane elementy przestrzeni miejskiej i ich znaczenie w kształtowaniu przestrzeni *child friendly*”. Z zastrzeżeniem, że w rozdziale tym poruszane są także problemy nie tylko z zakresu wpływu potrzeb dzieci na aspekty planistyczne, ale także na aspekty realizacyjne wybranych form zagospodarowania i ich wpływu, na jakość przestrzeni z perspektywy potrzeb dzieci. Rozdział ten mimo zastrzeżenia autorki cyt. „...Efektem rozprawy nie będzie także gotowa recepta na tworzenie lepszych przestrzeni uwzględniających dzieci...” w jakimś stopniu nosi właśnie takie znamiona.

Doktorantka zwraca uwagę na wzrost liczby dzieci w miastach jako argument na rzecz konieczności dostosowywania przestrzeni do ich potrzeb, a także na niewystarczające uwzględnianie perspektywy dzieci w dotychczasowej literaturze dotyczącej projektowania

przestrzeni miejskich. W sformułowanych wnioskach wskazuje na: konieczność uwzględnienia dzieci jako pełnoprawnych użytkowników przestrzeni miejskich i podkreśla że planowanie przestrzeni z uwzględnieniem dzieci sprzyja inkluzywności. Autorka zwraca także uwagę na brak konsekwentnych polityk miejskich dostosowanych do potrzeb najmłodszych.

W część drugiej poświęconej interdyscyplinarnym powiązaniom problemu badawczego. Autorka analizuje ewolucję postrzegania potrzeb, perspektywy i roli dziecka w mieście w różnych epokach, od starożytności po współczesność. Następnie przedstawia interdyscyplinarne ujęcie tematu, uwzględniając aspekty prawne, medyczne, artystyczne, filozoficzne, urbanistyczne i edukacyjne. Przedstawia przedindustrialne podejście do dzieci jako dorosłych w miniaturze oraz współczesne uwzględnienie potrzeb dzieci w planowaniu miast jako nowość w urbanistyce. We wnioskach wskazuje na: historyczne pomijanie dzieci w planowaniu przestrzeni miejskiej, niewystarczającą obecność dzieci jako grupy badawczej w urbanistyce, a także konieczność interdyscyplinarnego podejścia do tej tematyki.

Część trzecia zawiera interpretację potrzeb, perspektywy i roli dziecka w przestrzeni miejskiej w dokumentach programowych i kierunkowych. Autorka analizuje dokumenty planistyczne i strategie urbanistyczne pod kątem uwzględnienia dzieci jako użytkowników przestrzeni miejskiej. Są to dokumenty o zasięgu europejskim i ogólnoswiatowym m.in.: Karta Ateńska, Karta Lipska, Europejska Karta Miejska i Konwencja o Prawach Dziecka. Doktorantka podkreśla brak priorytetowego traktowania dzieci w większości dokumentów europejskich. We wnioskach słusznie zauważa, że potrzeby dzieci są często marginalizowane lub traktowane powierzchownie w dokumentach strategicznych i planistycznych, konieczność zmiany podejścia do polityk miejskich, oraz brak jednoznacznych wytycznych dotyczących przestrzeni przyjaznych dzieciom.

W części czwartej Doktorantka skupia się na analizie koncepcji i idei miejskich, takich jak miasto sprawiedliwe, miasto życzliwe, miasto inkluzywne, miasto przyjazne dzieciom, miasto ekologiczne, miasto ogród, kompaktowe, inteligentne, miasto 15-minutowe. New European Bauhaus, Nowy Urbanizm. Autorka ocenia, w jakim stopniu poszczególne koncepcje uwzględniają potrzeby dzieci. Wskazuje na ideę miasta 15-minutowego jako potencjalny model wspierający potrzeby dzieci a miasto inkluzywne jako podejście uwzględniające różne grupy użytkowników. We wnioskach stwierdza, że koncepcje urbanistyczne nie traktują dzieci jako priorytetowych użytkowników. Zawarte w podsumowaniu wnioski są słuszne wskazują na potrzebę wprowadzenia modelu miasta przyjaznego dzieciom i korzyści z dostosowania przestrzeni do potrzeb dzieci mają charakter uniwersalny.

W części piątej Autorka systematyzuje potrzeby dzieci w przestrzeni miejskiej, analizując zarówno cechy child-friendly, jak i bariery w korzystaniu z miast. Zwraca uwagę na znaczenie przestrzeni zielonych dla dziecięcej eksploracji porusza problem barier architektonicznych w dostępności miast dla dzieci. We wnioskach podkreśla, że przestrzenie miejskie powinny być bardziej inkluzywne dla dzieci. Mocno akcentuje rolę bezpieczeństwa jako kluczowego elementu planowania tych przestrzeni. Wskazuje na znaczenie przestrzeni elastycznych dostosowanych do różnych aktywności dzieci.

Część szósta poświęcona jest udziałowi dzieci w procesach planistycznych. Autorka analizuje poziomy partycypacji, szanse i zagrożenia związane z udziałem dzieci w kształtowaniu przestrzeni miejskich, podkreśla znaczenie włączania dzieci w procesy planowania przestrzeni miejskich. Jako przykłady podaje warsztaty urbanistyczne jako metodę angażowania dzieci w planowanie miast i wskazuje na rolę edukacji miejskiej w podnoszeniu

świadomości dzieci na temat przestrzeni. W zawartych w podsumowaniu tej części pracy wnioskach Autorka pisze, że niezbędne jest wdrażanie mechanizmów partycypacji dzieci w procesach urbanistycznych, podkreśla brak narzędzi dostosowanych do percepcji dzieci w kontekście planowania przestrzeni, zwraca uwagę na korzyści płynące z angażowania dzieci w kształtowanie otoczenia są długofalowe.

Część siódma zawiera wnioski z przeprowadzonych analiz, badań i rekomendacje.

• Uwagi szczegółowe

Na uwagę recenzenta zwrócił fakt, częstego stosowania przez doktorantkę sądów orzecznikowych twierdzących. Autorka w pracy 22 razy coś „dowidzi” i aż 67 razy coś „twierdzi” lub „stwierdza” w wielu miejscach stosowanie tak odważnych i kategorycznych określeń może być odczytane za błędne lub zbyt pochopne.

Na stronie 12 czytamy cyt. „Co więcej, autorka dowodzi, że przestrzeń przyjazna dzieciom poprawia jakość przestrzeni dla wszystkich jej użytkowników. Wszelkie adaptacje przestrzeni w kierunku *child friendliness* są tylko częścią większego celu, jakim jest inkluzywność przestrzeni miejskiej.” W toku całej rozprawy wątek ten jest poruszany kilkakrotnie jednak za każdym razem Autorka powołuje się na badania innych autorów, przywołując najczęściej wnioski z pojedynczego źródła tj. wybranego przeglądowego artykułu.

Z kolei na stronie 13 znajduje się następny akapit: „Znaczenie tematu rozprawy opiera się na kilku twierdzeniach, wskazujących na potrzeby, perspektywę i rolę dziecka w przestrzeni miejskiej oraz na znaczenie owej przestrzeni dla dziecka. Twierdzenia te stanowią rodzaj podstawowych warunków dla skutecznego planowania i projektowania miast przyjaznych dzieciom, a konieczność ich uwzględnienia zostanie dowiedziona w niniejszej rozprawie. Uznano je za wartościowe i warte poddania weryfikacji i refleksji...”. W związku z faktem, że Doktorantka dalej przedstawiła dość obszerny zbiór twierdzeń, trudno jest oprzeć się wrażeniu, że stanowią one zbiór zamknięty lub wybrany z szerszego kontekstu, nie wiadomo na jakiej podstawie twierdzenia te zostały wybrane. Co więcej w dalszej części tekstu Autorka praktycznie nie odnosi się bezpośrednio do tych twierdzeń, nie porusza ich również w zakończeniu i wnioskach końcowych pracy. Chociaż na wstępie deklaruje ich udowodnienie.

Ponadto zauważono:

s.124. „Piaget dowodzi, że dzieci mające jeszcze trudność z odtworzeniem kątów, nachyleń i kształtów elementów, doskonale radzą sobie z interpretacją ich wzajemnej relacji.” – brak odwołania się do badania w publikacji.

s.151 „Pozostaje jednak pytanie, czy wspieranie interakcji międzypokoleniowej przynosi korzyści dla każdej z tych grup. Przekrojowa analiza publikacji naukowych zajmujących się tematyką międzypokoleniowych działań dowodzi, że po przeprowadzeniu inicjatyw z udziałem osób starszych i dzieci dało się zauważyć pozytywne zmiany u obu grup.” Autorka tu odwołuje się tylko do jednego dość przekrojowego badania i publikacji.

s.161 „Dostęp do aktywności, szczególnie w przypadku dziecka, jest bezpośrednio powiązany z mobilnością. To z kolei oznacza, że dostęp do aktywności ma szczególne znaczenie w skali mikro- i mezo, o czym więcej napisano w rozdziale Przestrzeń wspierająca mobilność, tak aby dziecko możliwie samodzielnie było w stanie dotrzeć do celu ich przemieszczania się. Istotę dostępności w skali *mikro i mezo* podkreślają także badania przeprowadzone w części jednej z dzielnic w mieście Changchun w Chinach.” Miasto Changchun w zespole miejskim 1999 roku

miało 7 milionów mieszkańców i jak to sama autorka w tekście podkreśla w sferze dostępności bardzo ważne są kwestie kulturowe, dlatego warto by było powołać się także na inne badania. s.163 „Badania dowodzą zatem, że dostępne aktywności powinny mieć w przeważającej mierze społeczny charakter i umożliwiać interakcje...” o jakich badaniach mówi autorka (Wyniki ankiet przeprowadzonych z dziećmi gliwickich szkół podstawowych na temat przestrzeni miejskiej?, czy Helleman, G., Nio, I., & de Vries, S. I. (2023). Playing outdoors: What do children do, where and with whom? *Journal of Childhood, Education & Society* .

s.165 „Warunki, w jakich bawią się dzieci, uległy znaczącym zmianom w ostatnich dekadach. Ilość placów zabaw maleje, pogorszyła się ich jakość i znacząco ograniczyły się możliwości zabawy w przestrzeni miejskiej”. Na jakiej podstawie autorka stwierdziła, że ilość placów zabaw maleje, że pogorszyła się jakość i znacząco ograniczyły możliwości zabawy.

s.191 „Po raz kolejny dowodzi to, że utarte przekonania nie zawsze przekładają się na najlepsze rozwiązania, a tym samym każdorazowe badanie potrzeb grup defaworyzowanych jest konieczne do realizacji ich potrzeb.” Jakie przekonania i jaki był wynik badań?

s. 219 „Badania dowodzą, że przy występowaniu takiej możliwości dzieci chętnie decydują się na zabawę z wodą i przy wodzie, zarówno w sposób aktywny (pływanie, wchodzenie do wody, zabawa w fontannie), jak i w pasywny (obserwowanie wody lub aktywności wykonywanych w wodzie) (Bozkurt, M., & Woolley, H. (2020). Let's splash: Children's active and passive water play in constructed and natural water features in urban green spaces in Sheffield. *Urban Forestry & Urban Greening*)... tak ale pod jakimi warunkami ?

Może należałoby w dysertacji odnieść się do publikacji prof. Anny Palej (brak w bibliografii) dotyczących kształtowania przestrzeni dla dzieci w środowisku mieszkaniowym m.in. jej doktoratu „Kształtowanie przestrzeni dla dzieci w miejskim środowisku mieszkaniowym”, obronionego na Politechnice Krakowskiej prawie cztery dekady temu, czy napisanego pod jej kierunkiem, obronionego na Politechnice Krakowskiej w 2014 r. doktoratu mgr inż. arch. Anny Martyki „Dziecko w przestrzeni miasta: poszukiwanie rozwiązań urbanistyczno-architektonicznych sprzyjających spędzaniu czasu wolnego” . Wydaje się, że wartościową pozycją z tego zakresu jest również pominięta przez autorkę wielokrotnie wznawiana książka Waltera Kronera: „Architektur für Kinder/Architecture for Children”, Karl Krämer Verlag Stuttgart+Zürich, pierwotnie wydana w 1994 roku.

Analiza i ocena merytoryczna pracy

Mimo zgłaszanych uwag krytycznych, rozprawa doktorska mgr inż. arch. Heleny Szewioli pt. „Miasto przyjazne dzieciom. Zasady i sposoby kształtowania przestrzeni miejskiej z uwzględnieniem potrzeb, perspektywy i roli dzieci” stanowi wartościowe i nowatorskie opracowanie na temat kształtowania przestrzeni miejskich z uwzględnieniem potrzeb dzieci. Zakres merytoryczny pracy obejmuje analizę potrzeb, perspektywy i roli dziecka w przestrzeni miejskiej. Autorka definiuje kluczowe pojęcia, takie jak *child friendliness*, intuicyjność przestrzeni i międzypokoleniowość.

• Ocena wiedzy teoretycznej Doktorantki

Rozprawa doktorska mgr inż. arch. Heleny Szewioli stanowi obszerną analizę interdyscyplinarną, dowodzącą szerokiej wiedzy teoretycznej Autorki w zakresie urbanistyki, architektury i planowania przestrzennego. Autorka wykazuje dogłębną znajomość współczesnych teorii urbanistycznych, odwołując się do kluczowych dokumentów, takich jak

Karta Ateńska (1933, 1998), Deklaracja z Vancouver (1976), Deklaracja ze Stambułu (1996) oraz dokumentów strategicznych dotyczących miast przyjaznych dzieciom (UNICEF, Child Friendly Cities). Doktorantka analizuje ewolucję postrzegania dzieci w przestrzeni miejskiej, wskazując na istotne różnice w podejściu do kształtowania przestrzeni publicznych na przestrzeni wieków. Interdyscyplinarne podejście Autorki obejmuje również odniesienia do psychologii rozwojowej (Jean Piaget), socjologii i pedagogiki, co pozwala na pełniejsze zrozumienie potrzeb dzieci jako użytkowników przestrzeni miejskich.

- **Ocena umiejętności samodzielnego prowadzenia pracy naukowej**

Autorka wykazuje umiejętność prowadzenia samodzielnych badań naukowych, stosując różnorodne metody badawcze. W pracy zastosowano metodę analizy i konstrukcji logicznej, metodę obserwacyjną, heurystyczną oraz prognostyczną. Szczególnie istotnym wkładem Autorki jest zastosowanie autorskich narzędzi badawczych, takich jak warsztaty, ankiety oraz wywiady z dziećmi, które umożliwiły zebranie unikalnych danych empirycznych. Autorka opracowała również szczegółową klasyfikację przestrzeni miejskich wykorzystywanych przez dzieci oraz ich percepcji przestrzeni. Doktorantka z powodzeniem przeprowadziła analizę porównawczą miast pod kątem ich dostosowania do potrzeb dzieci, uwzględniając zarówno polskie, jak i zagraniczne przykłady (m.in. Skandynawia, Niemcy, Holandia). Takie podejście dowodzi nie tylko umiejętności analizy, ale także kompetencji w zakresie wyciągania syntetycznych wniosków.

- **Ocena oryginalności rozwiązania problemu naukowego**

Praca przedstawia nowatorskie podejście do tematu integracji dzieci w proces planowania i projektowania przestrzeni miejskiej. Szczególnie wartościowym aspektem rozprawy jest wskazanie na brak systemowego podejścia do kształtowania przestrzeni miejskich z myślą o najmłodszych użytkownikach, co Autorka uzupełnia propozycją konkretnych narzędzi projektowych. Również zaproponowana przez Autorkę metodologia projektowania oparta na konsultacjach z dziećmi, uwzględniająca ich rzeczywiste potrzeby, jest innowacyjna i ma duży potencjał wdrożeniowy.

- **Wnioski końcowe i podsumowanie**

Rozprawa doktorska mgr inż. arch. Heleny Szewioli pt. „Miasto przyjazne dzieciom. Zasady i sposoby kształtowania przestrzeni miejskiej z uwzględnieniem potrzeb, perspektywy i roli dzieci” spełnia wszystkie kryteria stawiane pracom doktorskim. Stanowi oryginalny wkład w rozwój wiedzy na temat kształtowania przestrzeni miejskich przyjaznych dzieciom.

Praca charakteryzuje się: wysokim poziomem merytorycznym, interdyscyplinarnym podejściem, poprawną metodologią badań, praktycznym znaczeniem. Rozprawa może być cennym źródłem wiedzy dla planistów przestrzennych, urbanistów, architektów, samorządowców oraz wszystkich osób zainteresowanych poprawą jakości życia w miastach.

Lista mocnych stron pracy to: aktualność i znaczenie tematu, interdyscyplinarne podejście, gruntowna analiza literatury przedmiotu, własne badania empiryczne z udziałem dzieci, krytyczna analiza dokumentów i koncepcji, konkretne wnioski i rekomendacje.

Lista potencjalnych obszarów do dalszych badań: analiza porównawcza różnych modeli partycypacji dzieci w procesach planistycznych, opracowanie standardów i wytycznych dotyczących kształtowania przestrzeni child friendly, badanie wpływu przestrzeni miejskiej na

zdrowie psychiczne i fizyczne dzieci, analiza ekonomicznych aspektów inwestycji w przestrzenie przyjazne dzieciom.

Podsumowując, rozprawa doktorska mgr inż. arch. Heleny Szewioli, pomimo odnotowanych uwag krytycznych, jest dogłębnym i interdyscyplinarnym opracowaniem, które wnosi istotny wkład w rozwój badań nad inkluzywnością przestrzeni miejskich. Praca łączy solidne podstawy teoretyczne z badaniami empirycznymi, wskazując kierunki dla dalszych badań i wdrożeń praktycznych.

Biorąc pod uwagę powyższe recenzent stwierdza niniejszym spełnienie przez Panią mgr inż. arch. Helenę Szewiolę w rozprawie doktorskiej pt. „Miasto przyjazne dzieciom. Zasady i sposoby kształtowania przestrzeni miejskiej z uwzględnieniem potrzeb, perspektywy i roli dzieci” merytorycznych kryteriów i wymogów wynikających z art. 187 Ustawy Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce z dnia 20 lipca 2018 r., (Dz. U. z 2023 r. poz. 742) z późniejszymi uzupełnieniami. Tym samym wnosi do Przewodniczącej Rady Dyscypliny Architektura i Urbanistyka w Politechnice Śląskiej o kontynuację procedury, przyjęcie rozprawy doktorskiej i dopuszczenie Pani mgr inż. arch. Heleny Szewioli do publicznej obrony.

Pospisano odręcznie przez autora

Dr hab. inż. arch. Rafał Blazy, prof. PK